İşgücü Göçünün

60. yılında Almanya'da Türk Toplumu

Sempozyumu

GAV
GÖÇ ARAŞTIRMALARI VAKFI
MIGRATION RESEARCH FOUNDATION
مركز دراسات الهجرة

60. Yılında Almanya'da Türk Toplumu Sempozyumu

8-22 Ekim 2021

İlk önce Osmanlı döneminde başlayan sınırlı sayıdaki üniversite ve meslek eğitimi amaçlı göçlerle gerçekleşen Almanya'ya göç hareketi; İkinci Dünya Savaşı sonrasında iş gücü ve beyin göçü ile kitleselleşmiş ve yeni bir boyut kazanmıştır. Almanya'ya yönelen göçlerin kitlesel bir hal alması 30 Ekim 1961 yılında Almanya ile imzalanan işgücü anlaşması ile başlamıştır. Bu anlaşmayla birlikte geçici olarak birkaç yıllığına planlanan göçler, 1970'lerin sonuna doğru aile birleşimi ile kalıcı hale gelmiş, Almanya'daki Türkler, süreç içerisinde yaşadıkları toplumun ve coğrafyanın bir parçası olmuşlardır. Bu "kalıcı olma" süreci Türklerin mesken ülkedeki yerli toplum ile etkileşime girmesini de beraberinde getirmiştir. Diğer taraftan Almanya'daki Türklerin bulundukları yeni coğrafyanın ve toplumun bir parçası olmaya çalıştıkları kadar, içinden çıkıp geldikleri anavatanları ile de bağlarını devam ettirme gayreti içerisinde olduklarını söyleyebiliriz.

Almanya Türk toplumunun kurumsallaşması, gelişimi ve diasporalaşmasında kitlesel göçün önemli bir yeri bulunmaktadır. Bu sene itibariyle ise kitlesel göçün 60'ıncı yılı tecrübe edilmektedir. Bu süreçte Türk toplumu geçicilikten, göçmenliğe, üçüncü ve dördüncü nesil ile de diasporalaşma sürecine girmiştir. Dolayısıyla Türk Diasporasının sahip olduğu tüm bu tecrübelerin sosyal, kültürel, ekonomik ve tarihi boyutlarının yanı sıra Almanya'daki Türk toplumunun 60 yılının mesken ülke, köken ülke ve Almanya Türk Diasporası perspektifleriyle birlikte farklı disiplinlerin penceresinden ele alınacağı, ayrıca gelecek projeksiyonunun da tartışılabileceği bir platformun önemli olduğu düşünülmektedir. Bu vesileyle Ekim 2021'de gerçekleştirmeyi planladığımız "İşgücü Göçünün 60. Yılında Almanya'da Türk Toplumu Sempozyumu " bahsedilen ihtiyaca önemli bir katkı sunabilecektir.

Oturum I:

Türkçe Ana Dili Eğitimi ve Eğitim Politikalarında Türk Diasporası

Moderatör: Dr. Öğr. Üyesi Büşra Süverdem
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Öğretim Üyesi

Die historische, aktuelle und zukünftige Entwicklung des Türkischunterrichts unter Berücksichtigung der Einstellungen und das Engagements türkischer Eltern für den Türkischunterricht in Nordrein-Westfalen

Emine KIR
RWTH University

Die Förderung der Mehrsprachigkeit in einer Migrationsgesellschaft wie der deutschen Gesellschaft stellt ein wichtiges Ziel für das Bildungssystem dar, gerade der migrationsbedingten Mehrsprachigkeit. Deutschland befindet sich in einem rasanten soziokulturellen und soziodemographischen Wandel. Die Akzeptanz und der Umgang mit der Mehrsprachigkeit erweisen sich für die Gesellschaft und für die Politik als Herausforderung. Dies betrifft auch den Türkischunterricht - sowohl im Herkunftssprachenunterricht als auch im Fremdsprachenunterricht. In dieser Arbeit werden Einstellungen und das Engagement türkischer Eltern für den Türkischunterricht mittels eines Fragebogens, der auf den Fragen von Lengyel/ Neumann (2016) sowie Yıldız (2013) basiert, untersucht. Die grundlegenden Ergebnisse der Erhebung zeigen, dass türkische Eltern ein sehr großes Interesse am Ausbau und an der Entwicklung des Türkischunterrichts haben. Türkische Eltern halten den Türkischunterricht für wichtig und möchten, dass ihre Kinder hieran teilnehmen, insbesondere am staatlichen Türkischunterricht unter der Aufsicht der Länder. Die Gründe für den Teilnahmewunsch am Türkischunterricht sind vielfältig. Auch wenn sich die Eltern klar für den Türkischunterricht aussprechen, bewerten sie das individuelle Engagement der türkischen Eltern und das institutionelle Engagement von türkischen Vereinen, Verbänden und Organisationen hierfür als nicht ausreichend und ausbaufähig. Darüber hinaus werden Maßnahmen für den Ausbau

des Türkischunterrichts unter Berücksichtigung des Elternengagements vorgeschlagen. Unter anderem sind diese die Sensibilisierung von Eltern und die stärkere Zusammenarbeit unterschiedlicher Akteure aus dem Bildungssektor.

Almanya'da Türkçe ve Türk Kültürü Dersine Katılan Öğrencilerin Türkçe Yazma Becerilerine İlişkin Görüşleri

Dr. Öğr. Üyesi Bayram Arıcı
Muş Alparslan Üniversitesi, Öğretim Üyesi

Altı bin yıllık bir geçmişe dayanan yazı insanın kendisini ifade etmede kullandığı en önemli iletişim araçlarından biridir. Taş, maden, kil tabletler, ağaç yaprakları, ahşap, bez, kemik, bambu, papirüs vb. birçok malzemenin kullanımından kâğıda ve günümüzde de elektronik/dijital ortama aktarılan yazı aynı zamanda kültürün de taşıyıcısıdır. Bu bakımdan yazı geçmiş ile geleceği birbirine bağlamaktadır. Yazma ise düşüncenin sembollerle ifadesidir ve yazılı iletişimde kullanılacak sembollerin belli kurallara göre öğretilmesiyle başlar. Temel dil becerilerinden birisi olan yazma ülkemizde Türkçe derslerinde öğretilmektedir. İlkokul birinci sınıfta boyama ve çizgi çalışmalarıyla başlanan yazma öğretimine ortaokulda ve lisede de devam edilmektedir. Hatta üniversitede bile bu eğitime devam edilmektedir. Ancak çeşitli araştırma sonuçlarını ya da ilkokul, ortaokul, lise ve üniversite öğrencilerinin yazdıkları metinleri incelediğimizde ya da onlara bir şeyler yazdırdığımızda çok da başarılı olduğumuzu söyleyemeyiz. Yurt dışında ise Milli Eğitim Bakanlığı tarafından görevlendirilen öğretmenler tarafından verilen Türkçe ve Türk Kültürü derslerinde bu derslere gönüllü olarak katılan öğrencilere Türkçe öğretilmektedir. Yapılan araştırmalarda ve gözlemlerde yazma becerisinin öğretiminde sorunlar olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışmanın amacı, yurt dışında, Almanya'da Türkçe ve Türk kültürü dersine katılan öğrencilerin kemdi yazma becerilerine ilişkin görüşlerini ortaya koyarak bu öğrencilerin yazma becerilerini geliştirecek yöntem, uygulama ve önerileri ortaya koymaktır. Nitel araştırma deseninde görüşme yöntemiyle yapılan bu araştırmada Federal Almanya'nın Nürnberg şehri ve çevresinde 2017 yılında Türkçe ve Türk Kültürü dersine katılan 30 öğrencinin görüşleri yarı yapılandırılmış görüşme formuyla toplanmıştır. Öğrencilerin görüşleri temalara ve kategorilere ayrılarak analiz edilmiştir. Yurt dışında Türkçe ve Türk Kültürü dersine katılan öğrencilerin Türkçe

yazma becerilerinin gelişmediğinin farkında oldukları tespit edilmiştir. Yurt içinde olduğu gibi yurt dışında da Türkçe derslerine katılan öğrencilerin yazma becerilerinin geliştirilmesi için öğretmenlerin daha çok çaba harcamaları ve yazma becerisini geliştirecek etkinlikler yapmaları gerekmektedir. Ayıca derslere katılan öğrencilerin sayılarını artırmak için öncelikle dersler etkili ve verimli hale getirilmeli ardından da öğrenciler ve velileriyle iyi bir iletişim kurulmalıdır. Yurt dışında yaşayan Türklerin hem ülkemizle olan bağlarının kopmaması hem de onların ülkemizin oradaki yüzleri oldukları için bu konuda herkesin sorumluluklarını yerine getirmesi gerekmektedir.

Almanya'nın Eğitim Politikaları ve Türkiye Kökenli Öğrenciler

İrem Pamuk
Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Çocuk Gelişimi Bölümü, Öğretim Üyesi

Almanya'da misafir işçi göçleri sürecinin başında göz önünde bulundurulmayan sosyal sorunlar, işçilerin kalıcılaşmasıyla birlikte kendini göstermeye başlamıştır. Özellikle de göçmen kökenli çocukların zorunlu eğitim yaşına gelmeleri, başta entegrasyon tartışmaları olmak üzere eğitimle ilgili çok sayıda sorunu da gün yüzüne çıkartmıştır. Almanya, geri dönüş miti çerçevesinde uzun süre bu sorunları görmezlikten gelmiş ve herhangi bir adım atmamıştır. Birbirinden farklı etnik, dinsel, dilsel, kültürel kökenden öğrencinin okul/sınıf ortamlarında karşılaşmaları Alman eğitim politikalarının sorgulanmasına yol açsa da Almanya oldukça uzun zaman sonra eğitim politikasını değiştirmek zorunda kalmış ve kültürel farklılıkları temel alan eğitim yaklaşımları geliştirmiştir. Asilimilasyonist eğitimle başlayan bu politikalar zaman içinde çokkültürlü eğitime doğru evrilmiştir/evrilmek zorunda kalmıştır.

Bu çalışmanın amacı, misafir işçi göçleri ile başlayan süreç ile birlikte heterojen bir topluma dönüşen Almanya'da farklı köken ülkelerden çocukların eğitim sürecine dahil olmasıyla ortaya çıkan eğitim sorunlarını ve bu bağlamda Almanya'nın değişen eğitim politikalarını Türkiye kökenli öğrenciler açısından incelemektir. Nitel araştırma desenlerinden durum çalışlamasının kullanıldığı araştırmada verilere doküman analizi ile ulaşılmış ve Almanya'daki öğretim programları incelenmiştir. Verilerin analizinde söylem analizi kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre Türkiye kökenli öğrencilere yönelik olarak uygulanılan eğitim politikaları yok sayıcı, asimilasyon temelli ve çok kültürlü yaklaşım çerçevesinde üç farklı söylem reperatuarının özelliklerini taşımaktadır.

Oturum 2:

Almanya'da Sosyal Yaşam Pratikleri

Moderatör: Dr. Fikret Yaman
Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Uzman

Avrupa'da Ulus-aşırı Cenaze Hizmetlerinin Kurumsallaşması ve DİTİB

Dr. Öğr. Üyesi Besim Can Zırh
ODTÜ Sosyoloji Bölümü, Öğretim Üyesi

Bu sunum Türkiye'den Avrupa'ya yaşanan göçün altmışıncı yılında gurbette önemli bir ihtiyaç olarak kendini dayatan cenaze hizmetlerinin ulus-aşırı bir alanda kurumsallaştığı süreci ve bu sürecin aktörlerini tartışmayı amaçlar. 2012 yılında tamamladığım doktora çalışmam kapsamında Almanya, İngiltere ve Norveç'te seçilmiş derneklerle gerçekleştirdiğim araştırmayı sonraki on yıl içinde takipçi görüşmelerle derinleştirerek ve göç hareketliliğin bir uzantısı olan ulus-aşırı cenaze hizmetlerinin işleyişini anlamaya çalıştım. Ulusal sınırlarla ayrılıyor olmalarına karşın vefat-mekânı olarak gurbet ile defin-mekânı olarak sılanın tek bir toplumsal mekân olarak yeniden inşası olarak görülebilecek ulus-aşırı cenaze hizmetlerinin kurumsallaşması oldukça geniş ve katmanlı bir çalışma konusudur. Anavatanda bir bütün olarak sunulan cenaze hizmetleri göç koşullarında temel olarak üç aşamaya bölünür: prosedürel işlemler, ulusal sınırları aşan nakliye de dahil olmak üzere defin hazırlığı ve cenaze hizmetlerinin farklı yerellere dağılmasına karşın gerekli ritüellerin gereğince tamamlanması. Bu aşamaların birbirini destekler biçimde tamamlanması ise farklı aktörlerin kısa bir zaman süre içinde başarılı bir şekilde koordine olmasına dayanır. Bugün Avrupa'da vefat eden göçmenlerin yüzde doksan gibi oldukça büyük bir kısmının defin için halen anavatan olarak Türkiye'ye gönderilebiliyor olması bu nedenle önemli bir kurumsallaşma gerektirmektedir. DİTİB'in 1990'ların başından itibaren Avrupa'daki göçmenlerin inanç hizmetlerinin karşılanmasında en önemli aktör olarak belirmesine karşın bu hizmetlerin sağlayıcısı ya da tamamlayıcısı farklı aktörlerle sağlanan bu kurumsallaşma altmışıncı yılında göçün farklı biçimlerle sürmekte olan dinamik bir konu olduğuna işaret eder.

Almanya'daki Türkiye Kökenlilerin "Açık Kapı Politikası"na Yaklaşımları Üzerine Bir İnceleme: Sosyal Kimlik Kuramı ve Gruplararası Yardım Yönelimleri

Sezen Ceceli Köse
İstanbul Üniversitesi SBF Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler, Doktora Öğrencisi

Bu çalışma, Federal Almanya'da 2015 yılındaki Suriyelilerin göçünden sonra ortaya çıkan yardım hareketini/hoşgeldin kültürünü Türkiye kökenliler ekseninde irdelemektedir. Almanya'da hâkim olmayan, göçmen kökenli bir toplum olan Türkiye kökenlilerin Suriyelilere yardım hareketi içerisindeki pozisyonunu, yardım motivasyonlarını, yardım çeşitliliğini gruplar arası ilişkiler çerçevesinde, Sosyal Kimlik Kuramının kavramsal perspektifiyle ele almaktadır. Bu kapsamda çalışmada, "Suriyelilerle ortak grup aidiyeti olanlar daha çok yardım eder" hipotezini test etmek hedeflenmektedir. Bu hedef doğrultusunda Türkiye kökenlilerin yardımlarının hangi grup kimliklerine göre farklılaştığını ve yardım davranışlarındaki ortak eğilimleri ortaya koyma çabasındadır. Çalışma aynı zamanda, Türkiye kökenlilerin Suriyelilerle arasındaki sosyal kıyaslamalara dayanan sosyal kategorileştirme süreçleri, gruplar arası yakınlık ve uzaklık algılarına ışık tutmaktadır. Bu eksende çalışma, grup kimliklerinin yardımlar üzerindeki etkisini göçmen kökenliler üzerinden ortaya koyarak liteatüre katkı sunmayı amaçlamaktadır.

Yazın Dünyasında Göçmenin Algılanış Biçimleri: Selim Özdoğan'ın "Göç Üçlemesi" Örneği

Dr. Gülcan YÜCEDAĞ

Üçüncü nesil bir yazar olarak görülen Selim Özdoğan'ın Die Tochter des Schmieds (2005), Heimstraße 52 (2011) ve Wo noch Licht brennt (2017) adlı eserlerinden oluşan "Göç Üçlemesi", Türkiye ve Almanya açısından ekonomik, toplumsal, tarihsel vb. unsurlara dikkat çeker. Türkiye'nin bir kasabasında başlayan anlatıda, ulusal sınırların aşıldığı ve çeşitli göç türlerinin öne çıktığı görülür. "Demircinin kızı" olan Gül'ün hayatı ekseninde iç göç, dış göç, geri göç ve bu süreçte göçmenlerin yaşadığı sosyal, kültürel, ekonomik sorunlar dile getirilir. Alman dilinde kaleme alınan "Göç Üçlemesi", göç sürecinde yaşananları, Türklerin perspektifinden anlatmaktadır. Bununla birlikte göçmenlerin yerli nüfus ve hedef ülke tarafından toplumsal, kültürel ve ekonomik anlamda kabul edilmesi ile göçmenlerin kendilerini bulundukları ülkeye ya da topluma ait hissetmesi oldukça önemlidir. Ayrıca geri göç ile ortaya çıkan yeniden uyum sorunu da eserlerde dikkat çeken konulardan biridir. Göçmenin algılanış biçimlerinin incelendiği çalışmada öncelikle Almanya'ya Türk göçü hakkında kısaca bilgi verilecektir. Ardından eserlerde içerik analizi yapılacak ve göçmenin algılanış biçimleri incelenecektir. Böylelikle, göçmene dönük bakış açılarının edebiyata nasıl yansıdığı görülecektir. Kendi içerisinde bir karşılaştırmaya tabi tutulacak olan veriler, başlangıcından bugüne göçmene bakışın izinin sürülmesine katkı sağlayacaktır.

Oturum III:

Almanya Kamu Politikalarında İslam, Müslümanlar ve Din Eğitimi

Moderatör: Dr. Şuayip Seven
Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Öğretim Üyesi

Islamic Policy of German Government and Its Reflections on Turks in Germany

Dr. Yaşar Aydın[a] & Dr. Buket Ökten Sipahioğlu[b]
[(a&b)] Ankara Üniversitesi Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi (ATAUM); Evangelische Hochschule für Soziale Arbeit und Diakonie

Turkish-origin people living in Germany has always been a subject of discussions since there is a significant Turkish population which mostly immigrated to Europe in 1960's with labor agreements. Surely there are also other Muslim populations in Germany like African, Iranian or Palestinian however this study focuses on the Turkish Muslims living in Germany. This study focuses on the German policy towards Islam and Muslims living in Germany. Before deeply analyzing the Islam policy of German Federal Government, what kind of Islam is meant or what kind of Islam would be appreciated by Germany will be discussed. Accordingly, the perception of the Islam in Germany will be evaluated by using the example Muslim Turks in Germany. Meanwhile, an important project of the German politicians – in order to integrate Muslims to Germany – German Islam Conference and its outputs will be discussed in the study. In order to understand what Germany really wants to reach – empowering or assimilation of Muslims – the study focuses on discourses. The study aims, by the way, shedding light to the current situation about the perception of Islam in Germany and how Turks are affected from with discourses and latest discussions.

Müslüman Öğrenciler İçin Bir Din Dersi mi, Daha Fazlası mı? - Farklı Tarafların Dersten Beklentileri Üzerinden Sosyopolitik Bir İnceleme

Dr. Öğr. Üyesi Semra Çinemre
Trabzon Üniversitesi

Alman okullarında Müslüman öğrenciler için din derslerinin gelişimi, misafir işçilerin ülkeye göç ve yerleşim süreciyle yakından ilgili olup temelde iki döneme ayrılabilir. İlk dönem, 1970'lerden 2000'lerin başına kadar Müslüman çocukların kendi dil, din ve kültürlerine aşina olmalarına dönük, çoğunlukla anadilde yürütülen, okul programında düzenli dersler arasında yer almayan derslere yer verilen dönemdir. İkinci dönem ise 1990'lı yılların sonu, 2000'li yılların başı itibariyle Alman dilinde İslam bilgisi türünde bağımsız ve düzenli derslere geçildiği süreçtir. Hâlihazırda ise süreç, anayasaya uygun, düzenli bir İslam din dersi uygulaması yolunda ilerlemekte olup ders, farklı eyaletlerde farklı yasal ve prosedürel süreçler içerisinde çeşitli modellerde yürütülmektedir.

Tarihi süreç içerisinde Müslümanların ülkeye yerleşim sürecine paralel ve yerel-küresel gelişmeler doğrultusunda Müslümanlara yönelik bir din dersinden beklentilerin, derse yüklenen anlam veya misyonun farklılaştığı görülmektedir. Burada kabaca ikiye ayrılan dönemler açısından bakıldığında ilk dönemde misafir işçilerin geri dönüşü fikri doğrultusunda dersten beklentiler, öğrencilerin kültürlerine hizmet edilmesi yönünde iken özellikle 2000'li yılların başı itibariyle ders; entegrasyon politikaları, devlet okullarında din derslerine yer verilmesi suretiyle dinî aşırılığın önlenmesi, çoğulcu bir toplumda öğrencilerin farklılıklara tolerans ve anlayış geliştirmelerinin ve ülkeyle özdeşleşmelerinin sağlanması ve barışçıl bir bir arada yaşama katkısı ile gündem edilmektedir.

Bu bildiride tarihi arka plandan itibaren Müslüman öğrenciler için din

derslerine ilişkin farklı tarafların beklentileri –veya öncelikleri, derse yükledikleri anlam– incelenecektir. Konunun en yakın tarafları; Müslüman öğrenciler, aileler ve birlikler ile Alman hükümeti ve kamuoyudur. Çalışma, literatüre dayalı olarak gerçekleştirilecek olup konular tarihsel akış içerisinde yaşanan sosyopolitik meselelerle ilişkilendirilerek ele alınacaktır.

Oturum IV:

Yeni Kuşaklarda Kimlik İnşası

Moderatör: Dr. Öğr. Ahmet Aslan
Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Öğretim Üyesi

Plötzlich ist alles Migration

Selin Aydın
Master in Political Sciences and Common Law, Friedrich, Alexander University Erlangen

„Plötzlich ist alles Migration."

„Wo kommst du eigentlich her?", „Sie sprechen aber gut Deutsch!" - Viele in Deutschland lebende Menschen werden mit dieser Frage konfrontiert. In Aussagen und Fragen wie dieser kommen unterschiedliche Ansätze zum Vorschein, wie das Gegenüber betrachtet und eingeordnet werden könnte, dies wiederrum schafft Raum für Interpretationen. Eine dieser Ansätze könnte die Implikation des Auskundschaften nach den sogenannten „Wurzeln" sein – die Ursache für das „Abweichen" von der Norm. Als Anhaltspunkte gelten primär

Äußerlichkeiten wie das Erscheinungsbild oder der Name; denn das „Deutschsein" muss erklärt werden.

„Dass mich die Woher-kommst-du-Frage jedes Mal aufs Neue aufwühlt, hat nicht mit meiner persönlichen Empfindlichkeit zu tun. Es hat damit zu tun, dass die Antwort nicht einfach nur "Vietnam" lautet. Es hat damit zu tun, dass allein die Frage mich zu einer Fremden macht und ich für mein vermeintliches Fremdsein ausgelacht, ausgeschlossen und zusammengeschlagen wurde. Ich konnte viele Jahre nicht sicher sein, überhaupt in diesem Land leben zu dürfen, sondern hatte Nacht um Nacht Angst vor Abschiebungen. Ich war nicht nur optisch anders – mein Anderssein war existenzbedrohend."

„Es kommt drauf an. Wer fragt? Und vor allem: wie, in welchem Ton? Ist es tatsächlich Interesse? Oder will jemand ausgrenzen? Wird, wenn ich antworte: "Aus Hollern-Twielenfleth", das akzeptiert, oder wird nachgefasst: "Ja, aber woher kommst du richtig?" Es nervt auch deshalb, weil viele der Befragten in Deutschland geboren sind und ihr ganzes Leben hier verbracht haben und dennoch immer wieder ihre Geschichte – und eigentlich auch: sich

Aidiyet ve Ötekileştirilme Arasında Almanyalı Türklerin Yaşadıkları İkilemler

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet ASLAN
Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Öğretim Üyesi

Bu çalışmanın amacı Türkiye kökenli Almanyalı Müslümanların aidiyet hissetme ve ötekileştirilme arasında yaşadıkları ikilemleri tespit etmektir. İşgücü göçünün başlangıcının altmışıncı yıl dönümüne doğru Almanyalı Müslümanlar, bir taraftan köken ülkelerine aidiyetlerini korumaya çalışırlarken diğer taraftan yaşadıkları ülkeye -tanınma süreçlerine koşut olarak- aidiyet geliştirmektedirler. Azınlıkların temel haklarını tanıma konusundaki isteksizlikler, kalıp yargıların siyaset dünyasında ve medyada sürdürülmesi, Müslüman karşıtı ırkçı şiddet eylemlerindeki artış hem bazı politikalarla üretilmek istenen "göçmen ülkesi" imajının hem de demokratik devletin anayasal ilkelerinin sorgulanmasına sebep olmaktadır. Alman anayasası ve hukuk mevzuatı azınlıkların haklarını genel olarak korur görünürken Almanya kamuoyunun önemli bir kısmı özellikle Müslüman azınlığa yönelik olumsuz tutumlara sahiptir. Bu çalışmada Axel Honneth ve Ferdinand Sutterlüty'nin normatif paradoks modelinden ve tanı(n)ma teorisinden yararlanılarak Berlin Ampirik Entegrasyon ve Göç Araştırmaları Enstitüsü (BIM)'nün yapmış olduğu "Kuzey Ren-Vestfalya Göç Sonrası-Kuzey Ren-Vestfalya Nüfusunun Almanya'daki Müslümanlara Yönelik Tutumları" başlıklı araştırmanın ve tarafımızca tamamlanan "Çokültürlülük ve Entegrasyon Tartışmaları Bağlamında Üçüncü Kuşağın Kimlik Algısı ve Din: Köln Örneği" başlıklı doktora tezinin verileri farklı bir açıdan yorumlanmaktadır. Bu bakış açısına göre toplumsal bütünleşmeye hizmet etmesi gereken reform ve politikalar uygulama süreçlerinde sosyo-kültürel koşullar sebebiyle amacına ulaşmamakta bilakis olumsuz sonuçlara yol açmaktadır. Liberal demokratik bir toplum olarak Almanya'da ulaşılmak istenen normatif başarılar gelinen noktada tam anlamıyla gerçekleşmiyor görünmektedir. Bourdieu'cu bakışın işaret ettiği eğitim sistemindeki genel başarı kriterlerinin sosyal eşitsizlikleri azaltmaya hizmet etmemesi gibi entegrasyon politikaları da hem göç kökenlileri hem de çoğunluk

toplumunun önemli bir kesimini memnun etmemektedir. Kamuoyunun Müslümanlara bakışı genel olarak hukuki düzenlemelerden ve temel haklar anlayışından bağımsız şekillenmektedir. Mesela BIM'in araştırmasına göre katılımcıların %58,3'ü erkek çocukların dini sünnetinin yasaklanması gerektiğini düşünmekte, buna karşılık %59,2'si camilerin inşaatına getirilen kısıtlamalara karşı görüş açıklamaktadır. Gelinen noktada Honneth'in sevgi, haklar ve dayanışma boyutlarıyla tanımladığı tanınmanın gerçekleşmemesi sebebiyle yeterince öz güven ve öz saygı geliştirme ortamı sağlanamamaktadır. Buna bağlı olarak da başarılı kimlik inşası zorlaşmaktadır. Bu doğrultuda mesela BIM'in araştırmasına göre bir taraftan katılımcıların %70'i KRV eyaletinde Müslümanların daha fazla tanınması gerektiğine vurgularken diğer taraftan %35,1'i çocuklarını Müslüman öğrencilerin yoğun bulunduğu okullara göndermek istememektedir. Çalışmada; işgücü göçünü durdurma, geri dönüşü teşvik, kalıcılığı kabullenme, asimilasyon/entegrasyon, katılımı teşvik, tireli kimlikler gibi süreç ve olguları içeren Türkiye kökenli Almanyalı Müslümanların tarihinde yaşanan ikilemlerin söz konusu araştırmalar örnekleminde sürdüğü, çoğunluk toplumunun önemli bir kısmının Müslümanları dışlayıcı bir tutuma sahip oldukları ve bu durumun genel demokratik ilkelere tehdit potansiyeli içerdiği sonucuna ulaşılmıştır. Üyelerinin önemli bir oranı göç kökenli bireylerden oluşan kültürel çeşitliliğe sahip toplumlar, temel demokratik hakların yerleşmesi ve azınlık grupların karşılaştıkları ötekileştirilmenin bertaraf edilmesi konusunda daha somut adımlar atmalıdır.

Oturum V:

Yeni Kuşaklar ve Tersine Göç

Moderatör: Doç. Dr. Atakan Durmaz

Samsun University, Department of Economics and Finance, Assistant Professor

Diaspora Networks, Mobility and the Intention to Return: A Study of High- Skilled Turks in Germany

Doç. Dr. Atakan Durmaz
Samsun University, Department of Economics and Finance, Assitant Professor

Foreign origin human capital and migration have been in the epicentre of several political, economic and societal debates. The case of Turkish origin diaspora in Germany and their human capital has attracted a lot of attention in these discussions. There are different views on what constitutes a Turk in Germany and when does a person with Turkish migrant origin become perceived as a German, often these views are explained by citizenship, generation or assimilation aspects. Interestingly, the inherent human capital and talent dimension in Germany and its possible mobility has remained less explored. Since the Turkish diaspora is the largest diaspora group in Germany, its economic role and participation in labour and entrepreneurship is important. Like many diasporas, also Turkish diasporans are often connected in two contexts, the historical country of origin (COO) and the country of residences (COR) via diaspora- and their social networks. Many diasporans are also mobile, spending time periods in the other country, migrating between the countries, or repatriating permanently. There have been cohorts of young highly-skilled German Turks who have migrated to Turkey for career building and entrepreneurial venturing, but very little is known about these motivations and dynamics. What is the phenomenon of this new "expatriation" from Germany to the historical country of origin, or it more repatriation? This study explores what kind of networks are employed, and how, for information and decision making on migration, life- and career building, and what kind of orientations Turkish diaspora in Germany has regarding their "home country" Turkey across generations, educational background and different locations. The study contributes by exploring the networking, the motivation and orientation to mobility and the diasporic comparison between contexts. Theoretically, the concepts of expatriation and

repatriation are revisited and the emerging market vs. development market contextual framing is addressed. The findings illustrate a less acknowledged reverse flow of highly-skilled migrants towards the old home country as a specific form of return migration.

“Yeni Dalga Türkler”: Alman Üniversitelerinin Türk Mezunları ve Almanya'daki Türk Diasporası

Dr. Yusuf İkbal Oldaç
Department of Education, University of Oxford

Uluslararası hareketlilik günümüz küreselleşen toplumunun belirleyici bir özelliği haline gelmektedir. Bireyler, iş bulma veya eğitim alma gibi çeşitli nedenlerle uluslararası hareketlilik gösterebilirler. Bu çalışma, Türkiye’den Almanya’ya hareketlilik gösteren iki farklı göçmen türü arasındaki ilişkiye odaklanmaktadır. Çalışma, yakın zamanda yurt dışında öğrenim görmek için Alman üniversitelerine okumaya gitmiş olan Türk mezunların – kendi tabirleriyle New Wave/Yeni Dalga– algılarına odaklanmakta ve onların Almanya’daki mevcut Türk diasporası içinde kendilerini konumlandırmalarını incelemektedir. Almanya’daki Türk diasporası hakkında ve genel olarak diasporaların daha fazla uluslararası öğrenci hareketliliğini nasıl kolaylaştırabileceği konusunda araştırmalar olmasına rağmen, uluslararası yükseköğrenim görmek amacıyla Almanya’ya yeni gitmiş olan Türk mezunlar ve Almanya'daki mevcut Türk diasporası arasındaki etkileşim bilimsel olarak yeterli ilgi görmemiştir. Alman üniversitelerinden yeni mezun olan Türklerle yapılan yarı yapılandırılmış mülakatlar sonucu elde edilen bulgular, mevcut diasporanın yeni gelenler için destek sağladığını ve fakat aynı zamanda dolaylı olarak zorluklar da çıkardığını göstermektedir. Çalışma bulguları, uluslararası öğrenci hareketliliğinin Almanya'da hem mevcut Türk diasporasını hem de yeni katılan Alman üniversitelerinin Türk mezunlarını içeren yeni bir "toplam diaspora" biçiminin ortaya çıktığını göstermektedir. Sosyal medya, bu yeni gelenlerin kendilerini toplam diaspora içinde farklılaştırmalarına ve kendi topluluk kimliklerini yaratmalarına katkıda bulunmaktadır.

Group contact and identification shaping return and circular migration intentions: Evidence from the recent Turkish immigrants in Germany and the Netherlands

Dr. Tolga Tezcan
California State University, Monterey Bay School of Social, Behavioral and Global Studies

In response to the growth and diversity in migration systems, the scholarship has lately witnessed a surge in studies on return and circular migration. Yet, despite being integral to international migration and increasingly common phenomena, return and circular migration movements have rarely been studied together. As a result of this analytical and empirical separation, return and circular migration have grown apart. This article aims to examine the permeable boundaries between the two movements by focusing on Turkish immigrants who have newly arrived in Germany and the Netherlands. Using data from an international survey project on 'Socio-cultural Integration Processes among New Immigrants in Europe' (SCIP), this contribution investigates the extent to which intergroup contact and the level of identification with origin and residence countries shape return and circular migration intentions. Recent Turkish immigrants who identify with Turkey are more prone to form return and circular migration intentions; those who identify with residence country are less likely to form return intentions. Circular migration has been on the agenda of recent immigrants once they develop attachments to Turkey, regardless of how they identify with the country of residence. As a result, only one pillar of identification leads to circular migration. Contact is typically assumed to yield positive attitudes between groups, however, the effect of contact on settlement intentions varies depending on which group is interacted with. In terms of group contact variables, the level of contact with co-ethnics does not seem to affect return intentions, yet spending time with natives decreases the odds of reporting return intention, while spending time with other groups increases it.

Oturum VI:

Siyasal Yaşamda Türkler

Moderatör: Doç. Dr. Necati Anaz

İstanbul Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, Öğretim Üyesi

Partizipation und Vertrauen: Wen wählen, wem vertrauen Türkeistämmige in Deutschland?

Prof. Dr. Haci-Halil USLUCAN
Universität Duisburg-Essen Zentrum für Türkeistudien und Integrationsforschung

Ein demokratisches System ist sowohl auf das Vertrauen in die Demokratie als auch auf die Partizipation seiner Bürger, vor allem durch politische Wahlen, angewiesen. Denn politische Souveränität braucht die Beteiligung und im besten Falle auch die Zustimmung der Regierten, wenn sie sich als eine legitime Herrschaft versteht. Bei Zugewanderten sind aber neben demokratietheoretischen auch integrationspolitische Aspekte relevant.

Für die politische Teilhabe ist das Interesse an Politik eine Voraussetzung dafür, sich mit politischen Themen auseinanderzusetzen. Dieses Interesse seinerseits kann durch Beteiligungsmöglichkeiten, aber auch durch das Vertrauen in Institutionen, beeinflusst werden. Für Deutschland belegen verschiedene Studien ein geringeres Interesse an (deutscher) Politik bei Personen mit Migrationshintergrund im Vergleich zu Einheimischen – dies gilt auch dann, wenn relevante sozialstrukturellen Merkmale gleich sind (vgl. Müssig/Worbs 2012). Doch nicht nur politische und gesellschaftliche Rahmenbedingungen erklären die Partizipation, sondern auch spezifische individuelle Ressourcen wie etwa Bildung, Arbeitsmarktteilhabe, berufliche Stellung, Einkommen, Geschlecht, Alter und familiäre Einbindung.

Unsere empirische Studie geht der Frage nach, wie stark das Ausmaß der politischen Partizipation ist und welches Vertrauen Türkeistämmige Zuwanderer in relevante deutsche wie türkische Institutionen haben. Hierzu wurde im Jahre 2017 eine computergestützte, repräsentative und zweisprachige Telefonbefragung mit insgesamt 1016 Personen ab 18 Jahren durchgeführt.

Die Ergebnisse zeigen, dass Türkeistämmige ein geringeres Interesse an deutscher Politik als an türkischer Politik und sehen in erster Linie

türkische, staatliche Institutionen als vertrauensvolle Ansprechpartner. Hingegen haben deutsche Staatsbürger mit türkischen Wurzeln häufigeres Interesse an deutscher Politik: Sie betrachten eher die Bundesregierung und etwas seltener die türkische Regierung als ihren vertrauensvollen Ansprechpartner.

Diaspora, Siyasal Katılım ve Ulusötesi Muhalefet Ağları: Türkiye İçin İktidar ve Muhalefet İlişkilerinin Ulusötesileşmesi Üzerine

Doç. Dr. Hüsrev Tabak[a] & Dr. Öğr. Üyesi Cenk Beyaz[b]

[(a&b)] Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü; Karadeniz Teknik Üniversitesi, Edebiyat Fakiltesi, Sosyoloji Bölümü

Ulusötesi toplulukların gerek anavatanda gerekse yerleşik bulundukları ülkelerdeki (resmi veya gayri resmi) siyasal katılım tecrübeleri uzun yıllardır diaspora ve göç çalışmalarının önemli bir çalışma başlığı olageldi. Bu akademik ilgiyi haklı çıkartacak şekilde diaspora ve anavatan arasında gerek uzak mesafe milliyetçiliği (long distance nationalism) gerekse siyasal muhalefet anlamında yoğun bir karşılıklı katılım tecrübesi yaşanageldi. Dahası teknolojik ve dijital gelişmeler gündelik pratiklerin ulusötesileşmesini kolaylaştırdı ve dünya çapında diaspora, göçmen veya akraba topluluklar birbirlerinin ve anavatanlarının gündelik işlerine artık daha hızla müdahil olabilir ve bunları şekillendirebilir hale geldi. Buna paralel şekilde farklı gerekçelerle gönderici ülkeler diaspora topluluklarını anavatan siyasetine doğrudan katmak ve onları mobilize etmek için de diaspora oy sistemi gibi kurumsal mekanizmalar geliştirdi. Böylece diaspora alanları anavatanın muhalefet ve hükümet ilişkilerinin ve rekabetinin yürütüldüğü ulusötesi mekanlara da dönüştü. Diaspora alanları özellikle muhalefet anlamında her zaman önemli bir özgürlük alanı olageldi, ancak yukarıda anlatılan dönüşüm diasporanın bu anlamını hem iktidar hem de muhalefet lehine katılımı meşrulaştırıcı bir zeminde değiştirdi. Bu dönüşüm diaspora içi toplumsal dinamikleri etkilediği gibi, diaspora içindeki siyasi ve muhalif kültürel grupların kendi ülkelerindeki muhalif faaliyetlere dahil olmak veya anavatandaki yerel muhalif grupların seslerinin uluslararasılaşmasına katkı sunmak gibi rollerini daha belirgin hale getirdi. Eşit derecede ilgili olarak,

yerel muhalif gruplar, ulusötesi diasporik muhalefet ağları vasıtasıyla siyasi muhalefetlerini bölge dışı alanlara ve ağlara taşımak yeteneğini de kazandılar. Bu anlatı zemininde bu çalışmanın iki amacı vardır: İlk olarak hükümetlerin, özellikle diaspora kaynaklı, ulusötesi muhalefet hareketleriyle nasıl başa çıktığını sorgulanmaktadır. Buna paralel bir biçimde ikinci olarak, çalışma diaspora alanlarının anavatanın muhalefet ve hükümet ilişkilerinin yürütüldüğü mekanlara dönüşmesi dinamiklerini ve bunun hem diaspora hem de anavatan için sonuçlarını incelemeyi amaçlamaktadır.

Çalışma ampirik anlamda bu sorguları Türkiye ile Türkiye menşeli diaspora ve göç toplulukları arasındaki güncel karşılıklı katılım ilişkilerini inceleyerek yapmayı amaçlamaktadır. Buna göre, tarihsel olarak Kürt, Alevi, Ülkücü ve İslamcı, 2002 sonrasında Kemalist ve son dönemde de Gülenci-Fetöcü muhalif yapılar diaspora alanını gerek diaspora içi mücadelelerde, gerek anavatandaki iç siyasete müdahilliklerinde, gerekse ülkenin uluslararası imajını şekillendirme gayesiyle kullanmaktadırlar. Buna paralel olarak Türkiye son yirmi yılda ulusötesi araçlara ve uygulamalara yoğun biçimde yatırım yapmakta, bununla birlikte artan bir biçimde diaspora alanını kullanmaktadır. Dahası devletin diasporik topluluklara ulaşma ve bunları harekete geçirme becerisi her geçen gün gelişmektedir. Böylelikle Türkiye menşeli diasporik alanlar muhalefet ve iktidar rekabetinin başka bir alanına dönüşmüştür. Çalışma ampirik anlamda Türkiye menşeli diaspora alanlarının anavatandaki iktidar ve muhalefet ilişkilerinin yürüdüğü bir alan haline dönüşümünün sonuçlarını incelemekte, dahası özellikle hükümetin diaspora muhalefetiyle ve diasporadaki ulusötesi muhalefet ağlarıyla nasıl mücadele ettiğini sorgulamaktadır.

Anavatanda Siyasal Katılım ve Avrupa'ya Uyum Dikotomisi

Dr. Öğr. Üyesi Bekir Gündoğmuş
Bandırma On Yedi Eylül Üniversitesi

Demokratikleşme sürecinin görünür ölçütleri bakımından ülkenin siyasal katılım düzeyi önemli bir faktördür. Herhangi bir ülkede özgür ve rekabete dayalı seçimlerin varlığı, ifade özgürlüğünün teminat altına alınması ve hukuk devleti ilkelerinin uygulanır olması demokratikleşme süreci açısından önemli olmakla birlikte ülke vatandaşlarının siyasal katılımda bulunma kabiliyeti ve kapasitesi de bu noktada belirleyici olmaktadır. Siyasal katılım konusu yalnızca yurt içinde yaşayanlar açısından değil vatandaşı olunan ülkenin sınırları dışında yaşayan kişiler açısından da önem arz etmektedir. Zira her ne kadar farklı sınırlarda yaşanıyor olsa da siyasal katılım süreci kişilerin ana vatanlarıyla kurdukları bağlantılar bakımından dönüştürücü etkiye sahiptir. Diaspora kapsamında değerlendirilen bu durum, aynı zamanda dikotomik bir niteliği haizdir. Zira diasporada yaşayan kişiler bir yandan bulunulan ülkeye uyum ödeviyle karşı karşıya kalırken diğer yandan ise vatandaşı oldukları ülkenin gelişmelerinden de doğrudan ya da dolaylı olarak etkilenmektedir. Siyasal katılım sürecinde oy verme davranışının peşi sıra diğer katılım boyutlarını da beraberinde getirdiği bilinen bir durumdur.

1961 yılında Almanya ile Türkiye arasında imzalanan Ankara Anlaşması'ndan sonra başlayan işgücü göçünün üzerinden geçen 60 yıllık süreçte başta Almanya olmak üzere Avrupa ülkelerinde Türklerin nüfusunun hatırı sayılır bir orana ulaştığı ve diaspora olarak anılmayı hak edecek niteliklere ulaştığı söylenebilmektedir. Türkiye Cumhuriyeti devletinin bu noktada Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB) adı altında kurumsal altyapıyı güçlendirecek bir yapılanmaya yönelmesi de buna işaret etmektedir. Aynı şekilde 2013 yılında hayata geçirilen yasal düzenleme ile geçmişte yalnızca gümrük kapılarında kurulan seçim sandıklarının elçilik ve konsolosluklar aracılığıyla yurtdışında kurulmaya başlanmış olması da önemli bir gelişme olarak görülmektedir. Nitekim yurtdışında kurulan sandıklarda oy kullanma hakkının verilmesi Türk diasporasının oy verme bakımından siyasal katılım düzeyini oldukça ileri bir noktaya taşımıştır.

Avrupa'da yaşayan Türk diasporasının siyasal katılım sürecine odaklanılan ve nitel bağlamda ele alınan bu çalışmada, siyasal katılım ile uyum arasındaki etkileşime dikkat çekilmeye çalışılmakta ve anavatanda siyasal katılımın diasporada uyum sürecine çift yönlü etkide bulunduğu savunulmaktadır. Paralel toplum tartışmaları bağlamında Türk diasporasının, Türkiye seçimlerine siyasal katılım göstererek Türkiye'nin gündemini Avrupa'ya taşımak suçlamasıyla karşı karşıya kaldığı bilinmektedir. Bu nedenle çalışmada, Türkiye'de siyasetin ekonomiye nazaran çok daha belirleyici bir karaktere sahip olduğu gerçeğinden hareketle, Türk diasporasının yurtdışında oy kullanma durumunun paralel toplum tartışmalarını tetikleyici nitelikte olduğu öne sürülmektedir. Diasporanın işlevi açısından düşünüldüğünde kurumsal bağlamda elverişli imkan olarak değerlendirilebilecek bu durum, Türk diasporasının bulunduğu ülke ile olan bağlarında politik, siyasi, sosyoekonomik, kültürel ve psikolojik kırılma ya da karşı karşıya gelme durumlarını da beraberinde getirmektedir. Bununla birlikte anavatanda siyasal katılımın Türk diasporasının asimilasyon süreçlerine maruz kalmak başta olmak üzere çeşitli hak kayıplarının önüne geçici etkide bulunacağı, diaspora niteliğinin çok daha belirginleşeceği ve böylece örgütlü bir yapıya bürünmeye katkı sunacağı da düşünülmektedir.